

Стефан Јовичић*

Универзитет у Београду
Филолошки факултет, Катедра за
оријенталистику
Студент докторских студија

МЕСТО АРАПСКОГ ЈЕЗИКА У УПОРЕДНИМ ПРОУЧАВАЊИМА СЕМИТСКИХ ЈЕЗИКА

Семитски језици потичу из древних времена, и подручје на коме су се они говорили није се много мењало око три миленијума (осим Етиопије) све до ширења ислама у VII веку. Назив семитски потиче из Старог завета од легендарног Сема, сина Ноја, јер су народи и племена на Арабијском полуострву који су говорили и говоре бројним језицима сматрани његовим потомцима. Многобројни писани споменици који потичу из III миленијума пре н. е. говоре о територијалној распрострањености семитских језика од Блиског истока до Иранске висоравни. Касније су се семитски језици (имајући у виду арапски књижевни језик и његове дијалекте) проширили и на регион Северне Африке. Постоје бројни докази о присуству Арапа на древном Истоку – на Арабијском полуострву, у земљама плодног полумесеца и суседних крајева, али је арапски постао доминантан семитски језик успоном и експанзијом ислама у VII веку н. е. Арапски језик је имао огроман значај у периоду средњег века, а такође је био и остао један од најважнијих језика људске цивилизације. У овом раду бавићу се положајем арапског језика у упоредном проучавању са њему сродним семитским језицима.

Кључне речи: семитски језици, арапски језик, Арабијско полуострво, лингвистика

---

* Студентски трг 3, Београд, sjovicic74@gmail.com

1. Уводна разматрања о семитским језицима

Семитски језици који воде порекло са Блиског истока имају очигледне и изражене црте сличности. Многобројна поклапања примећују се у области граматике, посебно морфологије, затим синтаксе, као и фонетике. Арапски језик попут хебрејског, амхарског и малтешког припада групи живих семитских језика, док је с друге стране један број семитских језика нестао.

Поприхваћеној традиционалној подели семитски језици деле се на три групе:

1) североисточна или источна група где припада акадски језик са своја два дијалекта – вавилонским и асирским

2) северозападна група у коју спадају канаански језици (хебрејски, фенички, угаритски, моабитски) и арамејски језици (арамејски – староарамејски, класични и библијски; западноарамејски – набетејски, палмирски, јудеопалестински, палестинскохришћански; источноарамејски – сиријачки, вавилонски арамејски језик и мандејски језик)

3) југозападна група која обухвата етиопске језике (геез, тигриња, амхарски, харари) и арапски језици (јужни арапски језици – сабејски, минејски, асуански и хадрамаутски језик; северноарапски језик – арапски језик) (Митровић и Танасковић 2011: 9-13).

Подручје Сирије и Палестине било је постојбина северозападних семитских језика који датирају из периода 2500 – 2300. године пре н. е. О постојању тих језика сведоче натписи на ебланском (јужно од Алепа) и угаритском језику (XIV и XIII век пре н. е.). Аморитски је био језик семитског народа који је насељавао земљу западно од Еуфрата током прве половине другог миленијума. Хебрејски, фенички и моабитски језици се могу дефинисати као канаански и издвојили су се крајем другог миленијума пре н. е. У развоју хебрејског језика постоји неколико фаза: најстарија је библијска варијанта (1200 – 200. године пре н. е.), затим фаза из I и II века пре н. е. – хебрејски којим су писани свици са Мртвог мора, потом језик рабинске литературе – мишнаитски хебрејски и на крају новохебрејски из XIX века који је службени језик Израела. Фенички је био у употреби од X до I века пре н. е. у феничанским градовима Сидону и Тиру, као и у њиховим колонијама у Северној Африци (Картагина) (Versteegh 2014: 10).

Арамејски језици су се издвојили у I миленијуму пре н. е. Староарамејски језик се користио у Сирији од X века пре н. е. и у Вавилону, а у Персијском царству је био *lingua franca* између VII и IV века пре н. е. Што се тиче новијих облика арамејског језика, они се деле на западноарамејске и источноарамејске

језике. Палмирски и набатејски су облици западноарамејског језика, као и језик којим се говорило у Палестини (I век пре н. е. – III век н. е.). Сиријачки језик (III – XIII век н. е.) који су користили сиријски хришћани, мандејски (III – VIII век н. е.) и вавилонски арамејски (V – VI век н. е.) припадају источноарамејским језицима. Данас се савремени арамејски језик користи у мањим енклавама као што је Малула северно од Дамаска и окружен је становништвом које говори арапски (Versteegh 2014: 10-11).

Југозападни семитски језици потичу са Арабијског полуострва где се на југу, као и у Етиопији говорило више семитских језика. Они се деле на арапски језик, јужне арапске језике и етиопске језике. Групу јужних арапских језика чине епиграфски, сабејски, минејски, хадрамаутски и асуански језик. Језик геез припада етиопским језицима и натписи на том језику потичу из Аксума (IV век н. е.). Модерну групу семитских језика Етиопије сачињавају тигриња, харари и амхарски. Арапски језик се од свих семитских језика издвојио као посебан језик у V веку пре н. е. и постојбина му је била Арабијско полуострво. Иначе присуство арапског налази се још у асирским натписима који датирају из IX века пре н. е., затим арамејско – набатејским натписима из V века пре н. е. и у Палмири. После појаве ислама у VII веку н. е. арапски језик је доживео експанзију у Азији и Африци и постао најзначајнији и најзаступљенији семитски језик (Митровић и Танасковић 2011: 11-12).

2.1., „Сродство“ семитских језика и њихова диференцијација

Како Гранде наводи, термин „сродан“ у лингвистици има специфично значење које подразумева да народи који говоре језиком који припадају истој групи као што је семитска не морају да имају заједничко порекло. Наиме, многобројни историјски услови утицали су на процес смене једних језика другим као што је арапски језик након арапских освајања у VII столећу потиснуо на Блиском истоку арамејски језик, у Египту и Судану коптски, а у Магребу берберски језик. Тако је језик освајача углавном утицао на нестанак или повлачење домицилних језика на освојеним територијама. Коптски језик, који се повукао пред арапским није много утицао на египатски дијалекат арапског, осим у погледу неких речи и израза. Као пример могу се навести древни језици Међуречја: на југу се говорило сумерским језиком који је највероватније могао бити несемитски, а на северу акадским – семитским. У трећем миленијуму пре н. е. акадски је потиснуо сумерски језик, дакле становништво које је раније говорило

несемитским језиком усвојило је семитски језик, док је сумерски остао религијски, књижевни и церемонијални језик. Различити су фактори који утичу на ширење неког језика. Приликом додире два језика, један од њих више усваја елементе другог језика при чему постаје доминантан. Међутим, сам језик при томе трпи измене при чему постаје дијалекат доминантног језика и шири територију свог простирања. Исто тако новонастали говор може да се удаљи од сваког од језика, и тада настаје нови језик. Често становништво из економски и културно развијенијих области шири свој утицај у мање развијеним областима где њихов језик почиње да доминира најпре у установама, а затим и међу становништвом, да би на крају истиснуо језик домаћег становништва (Гранде 1998: 78; Апџ 1966: 95, 100).

„Сродни“ језици имају заједничке особине као што су граматичке и лексичке. На територијама које су насељавала семитска племена и говорила различитим дијалектима и наречјима долазило је до контаката који су утицали на сличност дијалеката блиских племена, док су удаљена племена имала мање заједничких карактеристика. Једна од најважнијих заједничких карактеристика је учвршћивање троконсонанског корена. Значајан утицај на наречја и дијалекте имао је и начин живота семитских племена: седелачко земљорадничко становништво је имало постојане дијалекте, док су сточарска номадска племена често била у међусобном додиру (али и са седелачким становништвом) што је имало значајан утицај на формирање дијалеката и њихово зближавање (Гранде 1998: 7-8; Муфтић 1999: 670-671).

2.2. Заједничке карактеристике семитских језика

Семитски језици се одликују многим заједничким карактеристикама из домена граматике као и великим бројем заједничких речи и корена. Речи се у семитским језицима по морфологији и значењу деле на три врсте речи: именске речи, глаголи и честице (партикуле). У речима се издвајају корени који су углавном троконсонански (трилитеризам), док се неки састоје од четири или пак пет сугласника. Самогласници не улазе у састав корена и у морфологији служе за образовање различитих облика. У заједничке карактеристике семитских језика спада и коришћење суфикса и префикса. Основе које се образују могу бити именске и глаголске. Што се глагола тиче облици времена перфекат и имперфекат имају облик глаголског вида – свршена и несвршена радња, а такође се глаголима изражава лице и број. Глаголски облици формирају се углавном геминацијом (удвајање радикала или других консонаната) и редупликацијом (понављање радикала или

читаве основе). Именскеречи могу да изражавају род и број, а негде и падеж. Поред тога семитски језици имају неке заједничке елементе вокабулара као што су личне заменице, именице које се односе на крвно сродство, бројеви и поједини називи екстремитета тела (Гранде 1998: 17-18; Хити 1967: 26).

2.3. Класификација семитских језика

Бројна група семитских језика подељена је углавном према типолошко-географском и генетско-историјском критеријуму. Према класификацији коју је прво развио Хомел (Hommel) исток и запад су узети као централне тачке и та подела је касније названа традиционалном класификацијом. Семитски језици су се раздвојили око 3000. године пре н. е. на две групе – западне и североисточне где се акадски разликује од свих осталих семитских језика. Западносемитска група се даље поделила на северозападне и југозападне језике око 2000. године пре н. е. На крају су се из северозападних језика одвојили око 1000. године пре н. е. на канаански и арамејски, док су југозападни подељени на арапски, етиопски и јужноарапски, што је приказано шемом традиционалне класификације семитских језика – прилог А (Goldenberg 2013: 46; Versteegh 2014: 11-12, 15).

Међутим, сама подела по географском критеријуму није узимала у обзир време одвијања тих процеса. Кинаст (Kienast) је зато увео поделу по хронолошком принципу на старосемитске (акадски), ране новосемитске (арапски и етиопски) и касне новосемитске (канаански, арамејски и етиопски). По његовој теорији семитски језици су били један језик који су номадска племена доносила у ратарске богатије области, почев од Акађана, затим Канаанаца, Арамејаца до Арапа (Versteegh 2014: 12).

Користећи историјски критеријум за поделу семитских језика, у XIX веку је било покушаја да се формира њихово породично стабло узимајући у обзир лингвистичку и генетску повезаност. Међутим, такво проучавање је претпостављало да је постојао један заједнички језик – прасемитски или протосемитски из кога су се развили семитски језици. Тако је могуће лакше испитати и упоредити измене облика у разним језицима без обзира да ли је та праформа заиста егзистирала у таквом облику. Да би се дошло до заједничког прасемитског језика било је неопходно упоредити семитске језике и њихове особине. Оно што је отежавало анализу сличности тих језика било је позајмљивање где је један језик усвајао елементе другог. Наиме, међу народима који су насељавали иста географска подручја (Арабијско полуострво, Месопотамија, Сирија и Палестина), долазило је до честих

контаката и позајмљивања. У том случају речи су позајмљиване из сродног језика или дијалекта, те их је зато тешко одвојити и одредити им порекло, па остаје питање позајмљивања (процес где један језик усваја елементе другог језика) или самосталног развоја. По генетском критеријуму семитски језици воде своје историјско порекло из протосемитског. Након таласа миграција који су полазили из постојбине прасемитског (а то је Арабијско полуострво или Сирија и Северна Африка како неки научници сматрају), ти језици су се самостално развијали под утицајем језика који се тамо већ говоре или свог сопственог развоја. Тако је долазило до иновација, а исто тако и разлика у тим језицима. Док су неки научници критиковали генеалогску класификацију, други су сматрали да је могућа генетска класификација ако се користе прави принципи. Семитски језици нису били одвојени као индоевропски језици, те су њихови контакти доводили до ширења заједничких позајмљивања и иновација. Хеџрон је зато увео групу централносемитских језика и тако искључио арапски језик из јужносемитске групе у којој се налазио са етиопским и јужноарапским према традиционалној класификацији. Како истиче Голденберг, груписање арапског у јужносемитску групу било је засновано на важној иновацији познатој као сломљена множина (جمع ريس كفتل) и самогласник –а– у свим активним перфектима као и унутрашње продужење самогласника. Међутим облици слични сломљеним множинама су се налазили и другде, унутрашње продужење самогласника је сматрано процесом који није искључиво семитски, док је –а– у активним перфектима резултат унутрашњег процеса који је био могућ било где. Хеџрон је поредио суфиксе првог и другог лица сингулара свршеног глагола код акадеског (-ā) ku/-(ā)ta), арапског (-tu/-ta) и етиопског језика (-ku/-ka) како је приказано на табели – прилог Б, и на основу тога закључио да је акадески хетероген систем старији, док је у арапском и етиопском језику дошло до уопштавања. Исти је случај са префиксом самогласника трећег лица сингулара и првог и трећег лица плурала где је у акадеском –i–, а у осталим лицима –a– што значи да је акадески систем хетероген. У арапском језику префикс за сва лица је –a–, док је у етиопском –ə– (<i>-i–), те су ти морфолексички системи хомогени. На основу тога Хеџрон је сврстао арапски језик у централносемитску групу заједно са канаанским и арамејским на принципу архаичне хетерогености, али морфолексичке иновације нису предмет позајмљивања (Versteegh 2014: 13-14; Goldenberg 2013: 47).

Промене у првом и другом лицу једине изгледају као типичне иновације, али је то ипак несигуран критеријум за генеалогску подгрупу

јер су постојале две могућности којим језик може да се развија. Хецронова класификација арапског језика у централносемитску групу (приказана шемом генеалогичке семитских језика – прилог В) отвара питање заједничких особина са јужносемитским језицима као што је сломљена множина која се може објаснити самосталним развојем, док је на другој страни могла да утиче на неке западносемитске језике где је огранак који је био усмерен ка југу довео до настанка југозападних семитских језика. При томе је арапски језик остварио ближе контакте са арамејским и канаанским и са њима је развијао заједничке особине као што су одређени члан, нови глаголски систем, завршетак за женски род. Даљу поделу Хецрон је извршио на бази суфикса –на глагола женског рода у плуралу који се делимично подудара код арапског и хебрејског, за разлику од арамејског где је за множину женског рода суфикс –ан. Тако се централносемитска група дели на арапско-канаанску групу језика где припадају хебрејски и арапски, те арамејску групу језика. Иако су арамејски и канаански настали из северозападне групе семитских језика, ипак се карактеристике по којима су дефинисани ти језици не налазе у старијим писаним споменицима што доводи у питање генетско подгруписање централносемитске групе (Goldenberg 2013: 48-51, Versteegh 2014: 13, 15).

По низу особина могу се запазити црте сличности (посебно у структури и флексији неких језичких форми) између семитских језика и неких несемитских језика Северне Африке који су добили назив хамитски. Назив хамитски настао је по аналогичности са називом семитски од имена Хам, сина легендарног Ноја. У групу хамитских језика спадају берберски језици (са старим либијским), староегипатско-коптски, хауса и кушитски језици. Насупрот научницима који су сврстали те језике у једну хамитско-семитску групу (који се помињу и као афро-азијски језици), други лингвисти као што је Гарбини сматрају да веза између тих језика није генетска. Сличности између семитских и хамитских језика биле су последица међусобног утицаја и приближавања. Лингвисти су ишли и даље, те су изучавајући везе и односе између језика сматрали да постоји прајезик који је изнад афро-азијске и индоевропске групе; изнад њих је ностратска група језика (Гранде 1998: 6-7; Versteegh 2014: 17-18).

2.4. Генеалогичка семитских језика

Други пак лингвисти као што су Улендорф (Ullendorf) и Гарбини не прихватају генетску класификацију семитских језика. Гарбини је узео у обзир

само историјски развој, те је садашња подела семитских језика настала као последица иновација које су се шириле попут таласа из централних делова према ободу подручја. Сиријска област је при томе имала највећи утицај где је долазило до контаката између седелачког становништва и номада, као и до иновација у језику. Иначе, Гарбини је сматрао да арапски језик има заједничке карактеристике са арамејским и аморитским из времена када су преци Арапа насељавали Сиријску пустињу (I миленијум пре н. е.), па је то номадска форма језика сиријских области које назива аморитским. Заједничке особине између арапског и јужних семитских језика – јужноарапског и етиопског Гарбини је објаснио узајамним приближавањем: Бедуини Арапи су номадским животом утицали на дијалекте на југу, док су се јужноарапски језици ширили на северу путем трговине. Неки научници попут Едзарда (Edzard) оспоравали су порекло семитских језика из прасемитског, те је он сматрао да су постојале варијанте језика међу којима су се одвијали контакти (Versteegh 2014: 15-16).

Међутим, ако су везе између језика и географске и генеалогске, тешко је одредити да ли су неке карактеристике везане за географске утицаје, или воде порекло од заједничког језичког претка.

2.5 Положај арапског језика

Арапски језик је један од најзначајнијих и најраспрострањенијих светских језика и као такав највише је проучаван семитски језик поред хебрејског. Бројне чињенице говоре о његовом историјском развоју, док је с друге стране сачувао многе карактеристике као што је деклинацијски систем што говори и о његовој конзервативности. Као део семитске групе језика пролазио је кроз трансформације које су се одвијале на простору где су ти језици били у контакту. Традиционална класификација укључује арапски језик у групу југозападних семитских језика по својим морфолошким карактеристикама, где припадају и етиопски и јужноарапски језици. Та подела је заснована је и на основу сломљене множине која настаје модификацијом сингулара без афиксације која је специфична за те језике. Међутим, етиопски геез језик има примере сломљене множине који нису адекватни арапским примерима (əd / ədaw – рука). То значи да је у арапском и јужноарапским језицима могућ независни развој тих множина, али се остаци сломљене множине могу наћи и у северозападним језицима као што је хебрејски. Ипак, то су само појединачни случајеви који се могу објаснити и као збирне или апстрактне именице. Према томе, ако сломљена множина води порекло из прасемитског,

не може се сматрати иновацијом код јужносемитске групе језика, већ је то била последица удаљавања северозападних и јужносемитских језика (Goldenberg 2013: 47; Versteegh 2014: 18).

Морфолошке особине у арапском, етиопским и јужноарапским језицима биле су праћене фонетским развојем који није присутан код других семитских језика. У многим семитским језицима постоји супротност између *b* и *p*, па у арапском језику нема сугласника *p* који се замењује фонемом *b*. Док код јужносемитских језика и у арапском сугласнику *f* одговара сугласник *p* у другим језицима, јужносемитски *q* кореспондира са *ʃ* у хебрејском и акадском, а стари латерал *s прешао у *š/s* (Goldenberg 2013: 50 Versteegh 2014: 19).

Арапски језик има глаголски систем који га повезује са северозападним семитским језицима, а који се разликује од осталих језика јужносемитске групе. У свим семитским језицима постоје два морфолошки формирана глаголска времена – перфекат и имперфекат. Што се тиче сличности са северозападним семитским језицима, перфекат код арапског и хебрејског има суфикс *-t-*, а јужноарапски и етиопски *-k-*. Сматра се да је протосемитски језик вероватно разликовао три глаголска времена – имперфекат, перфекат и јусив, као и облик суфикса. При томе је облик суфикса постао глаголски облик, те заменио стари перфекат који је исти као и јусив. Поред тога само арапски језик и северозападни семитски имају одређени члан. Тако је због сличности арапског језика са северозападном групом уведена подгрупа централносемитских језика (Хецрон). Међутим, Гарбини је објаснио везу и заједничке карактеристике арапског са јужноарапским језицима. То значи да арапски језик не може да припада искључиво једној групи, те неки лингвисти сматрају да се он не може класификовати користећи модел стабла. Голденберг такође сматра да се подела семитске језичке породице не може представити као строго генеалогско стабло семитских језика, јер су то били сродни језици који су били у блиском међусобном контакту. Стога је арапски језик постављен између јужносемитских и северозападно семитских језика без обавезујуће припадности (Goldenberg 2013: 56; Versteegh 2014: 20).

Проучавање семитских језика раније се одвијало са становишта арапског језика и тиме је протосемитски језик примио структуру арапског. Тако арапским интерденталним сугласницима */t/* и */d/* кореспондирају сибиланти у акадском, етиопском и хебрејском језику и дентални у асирском. Јужноарапски језици су имали у ранијем периоду интерденталне сугласнике и остаци тих сугласника су сачувани у акадском и угаритском

језику. За разлику од арапског и епиграфског јужноарапског језика код којих су присутни комплетни задњонепчани сугласници – велари (/ħ/ и /ǧ/) и фарингали (/ħ/ и /ʕ/), код других семитских језика је дошло до стапања безвучних сугласника/ħ/ и /ħ/ у /ħ/, као и /ǧ/ и /ʕ/ у сугласник /ʕ/ (Versteegh 2014: 22).

За разлику од других семитских језика, арапски језик има деklinацију са три падежа који имају карактеристичне наставке: -u за номинатив, -i за генитив, -a за акузатив. Исте наставке имао је и стари акадски језик, али су они касније нестали. Деklinацијски наставци постоје само код неких старијих језика северозападне групе (угаритски), али касније они су нестали, те тако хебрејски језик нема наставке. Код неких јужноарапских језика као што је епиграфски нема деklinације, иако се претпоставља на основу правописних карактеристика да је раније постојала, док етиопски језик има само један деklinацијски наставак –a који је вероватно акузатив (Versteegh 2014: 22).

Коријенте (Corriente) је опет сматрао опозицију између једине и множине догађајем од секундарног значаја у семитским језицима. У почетку су дакле постојале две групе речи: велики битни, и мали неважни објекти и ту су спадали деминутиви, апстрактне и збирне именице.; те речи су имале суфиксе –t, –ā, –au, –āʕu, и ти касније су важиле за женски род. Постепени развој разлика између једине и множине довео је до тога да су источни и северозападни семитски језици преузели морфему за множину (хебрејски –īm), док су арапски и јужносемитски имали разне врсте множине („женски“ суфикси за ознаку множине, нпр. пријатељи ʾaṣḍiqāʾ на арапском). Група јужносемитских језика је за људска бића користила у пруралу правилну морфему (-ūna/-īna, а за женски род –ātun/-ātin). Према томе сломљене множине у јужносемитским језицима су првобитно биле спољни суфиксирани облици за именице женског рода или збирног порекла, те су се даљим развојем учврстиле као множине (Versteegh 2014: 19).

Арапски језик поседује и само њему својствене карактеристике као независне иновације, а које га деле од других семитских језика. За разлику од других семитских језика у арапском постоји ознака неодређености за именске речи које у неким случајевима добијају суфиксе који се завршавају сугласником –n (нунација). У акадском језику се јавља завршетак –m (мимација) и то пак није ознака неодређености, док ознака –m у јужноарапским језицима означава одређеност. Одређени члан који се користи у арапском језику је ʾl, док је у северозападним језицима (канаански,

арамејски) h- одређени члан (Муфтић 1999: 52; Versteegh 2014: 22-23).

Арапски има 28 консонантских фонема које се налазе у корену речи које су носиоци њиховог основног значења. Може се рећи да је арапски најбоље од свих семитских језика сачувао протосемитску фонетску структуру. Посебно су очуване групе велара и фарингала које су поред интерденталних самогласника заједничке свим семитским језицима. Могу се издвојити још неке заједничке особине које арапски језик дели са семитским језицима што се тиче фонемског система:

1) док код семитских језика постоје наглашени сугласници, они су у арапском веларизовани. Зато је проблематично питање наглашених сугласника у прасемитском језику, али се ипак сматра да се прелазак са наглашених на веларизоване сугласнике одиграо у арапском језику касније. Сматра се да су првобитни семитски језици имали пет наглашених сугласника и то су *t, *s, *k, *t̥ и *d̥ док арапски има четири сугласника и то су /t/, /s/, /d/, /d̥/. Протосемитској фонеми *t̥ одговара у класичном арапском језику /d̥/, док та фонема у акадском, хебрејском и етиопском /s/ нема интердентални карактер;

2) прасемитској фонеми *d̥ пандан у арапском језику је /s/. У јужносемитским језицима постоји као независна фонема, а у акадском и хебрејском се стопила са /s/. Фонема /d̥/ има свој пандан у савременом књижевном арапском језику и то је /t/, док је у дијалектима дошло до спајања /d̥/ са /d̥/;

3) протосемитском ненаглашеном сугласнику *k одговара /k/, то јест /g/ која се данас сматра безвучном фонемом/q/ која није била наглашена у класичном арапском језику;

4) прасемитски језик има три сибиланта *s, *š и ś која су заједничка и јужноарапским језицима. Код арапског фонемима *s одговара /š/, фонеме *š и *s су се спојиле у /s/; у осталим семитским језицима су се задржале фонеме *s и *š. Протосемитској фонемима *g одговара арапско /j/ (Veerstegh 2014: 23-24).

Арапски језик је према томе најбоље сачувао протосемитске гласове, али је исто тако имао и самостални развој карактеристичних гласова који се не налазе код других семитских језика (ǧayn, dāl, zā', tā', dād). Осим тога, арапски језик најразвијенију синтаксу и морфологију (масдари, сломљена множина) као и највећи број коренова у односу на семитске језике. Такође има веома богат лексички састав језика (са честом синонимијом у језику) и то лексичко богатство су забележили бројни лексикографи (Муфтић 1999:12).

3. Закључак

Арапски језик се не може једноставно класификовати као део групе семитских сродних језика који су остали у међусобном блиском контакту. Чињеница је да арапски језик има заједничке особине са јужним семитским језицима (јужноарапски, етиопски), као и са северним (канаански, арамејски), али такође има и карактеристичне иновације својствене само арапском језику. Међутим, како нема хронолошких података о заједничким особинама, нема основе за генеалошку класификацију у оквиру индоевропске лингвистике. Арапски језик се вековима развијао и мењао (као и други семитски језици) или самосталном еволуцијом или у међусобном контакту тих језика. Осим тога, велики утицај су имали разни догађаји као што су културно-историјски, политички, економски и посебно религиозни као што је појава ислама у VII веку н. е. Ислам је одиграо огромну улогу у учвршћивању и очувању арапског књижевног језика, и као језик Курана постао је језик религије, религиозне и правне литературе, а арапски књижевни језик је постао језик књижевности, науке, докумената, преписки. Чињеница је да су народи који су говорили семитским језицима остали на истом подручју у суседним областима током миленијума где су били у међусобном додиру што је омогућавало ширење матичних карактеристика путем промена и иновација.

Литература

- Анис (1966): I. Anīs, *Min asrār al-luġa*. Al-Qāhira: Maktabat al-Anġlū al-Miṣriya.
- Голденберг (2013): G. Goldenberg, *Semitic Languages*. Oxford: Oxford University Press.
- Гранде (1998): Б. М. Гранде, *Введение в сравнительное изучение семитских языков*, Москва: Восточная литература.
- Муфтић (1999): Т. Муфтић, *Грамматика арапског језика*. Сарајево: Љилан.
- Танасковић и Митровић (2011): Д. Танасковић, А. Митровић. *Грамматика арапског језика*. Београд: Завод за уџбенике.
- Хити (1967): Ф. Хити, *Историја Арапа*. Сарајево: И. п. „Веселин Маслеша“.
- Хурани (2016): А. Хурани. *Историја арапских народа*. Београд: Clio.
8. Versteegh, Kees (2014). *The Arabic Language*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Stefan Jovičić

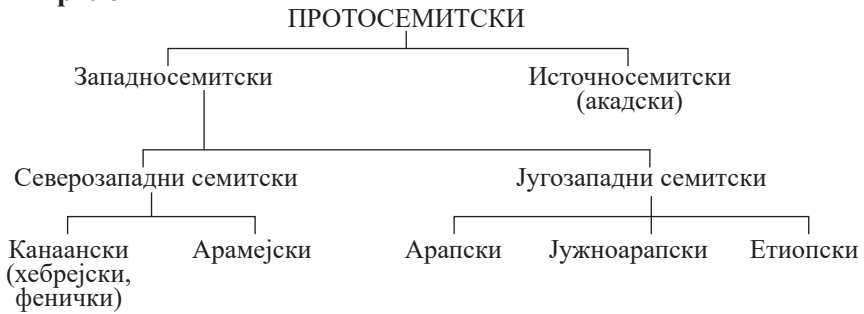
THE PLACE OF THE ARABIC LANGUAGE IN COMPARATIVE STUDIES OF SEMITIC LANGUAGES

Summary

Semitic languages date back to ancient times, and the area where they were spoken did not change much for about three millennia (except Ethiopia) until the spread of Islam in the 7th century. The name Semitic comes from the Old Testament of the legendary Sam, son of Noah, because people and tribes in the Arabian Peninsula who spoke and still speak many languages, were considered as his descendants. Numerous written monuments which date from the third millennium BC, are telling us about the territorial distribution of Semitic languages from the Middle East to the Iranian plateau. Later on, Semitic languages (keeping in mind the Arabic literary language and its dialects) were spread to the region of North Africa as well. There are numerous evidences which show the presence of Arabs in the ancient East - on the Arabian Peninsula, in lands of the fertile crescent and neighboring areas, but Arabic became the dominant Semitic language with the rise and expansion of Islam in the 7th century AD. Arabic was of great importance during the Middle Ages, and it was and remains one of the most important languages of human civilization. In this paper, I will deal with the position of the Arabic language in a comparative study with related Semitic languages. Arabic language had significant importance in Middle Ages, and it was and remains one of the most important languages of human civilization. In this work, I will engage in the position of the Arabic language in a comparative study with its related Semitic languages.

Keywords: Semitic languages, Arabic language, Arabian Peninsula, linguistics

Прилог А

ТРАДИЦИОНАЛНА КЛАСИФИКАЦИЈА СЕМИТСКИХ ЈЕЗИКА

Извор: Versteegh 2014: 11.

Прилог Б

	акадски	арапски	етиопски
1. лице сингулара	pars-āku	qatal-tu	katal-ku
2. лице сингулара	pars-ata	qatal-ta	katal-ka

Извор: Goldenberg 2013:46.

Прилог В

ГЕНЕАЛОГИЈА СЕМИТСКИХ ЈЕЗИКА - ХЕЦРОН

Извор: Versteegh 2014: 15.